

ЩУРИК М. В.

д. е. н., професор

Івано-Франківський університет права ім. Короля Данила Галицького

БАНДЕРИЧ В. Б.

аспірант

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ОХОРОНА ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Проаналізовано нинішній стан використання, збереження, покращення та охорони земель лісогосподарського призначення в Карпатському макрорегіоні. Звертається увага на особливості та унікальність лісогосподарських ресурсів, флориністики та фауністики, кліматичних умов території Карпатських гір. Критично оцінюються нинішні засади використання, відновлення та охорони природно-ресурсного потенціалу досліджуваних областей. Пропонується нова модель організації відтворення лісогосподарських земель. Обґрунтовується потреба запровадження засад сталого розвитку як найважливішої передумови збереження, відновлення та охорони природно-ресурсного потенціалу гірських місцевостей. Особливо важлива роль відводиться потребі збереження та покращення екології, розв'язанню соціально-економічних завдань. Запропоновано найважливіші передумови та механізм імплементації засад сталого розвитку в досліджуваному макрорегіоні.

Ключові слова: розвиток, власність, держава, охорона, використання, екологія, цінності.

ЩУРИК М. В.

д. э. н., профессор

Ивано-Франковский университет права им. Короля Данила Галицкого

БАНДЕРИЧ В. Б.

аспирант

Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа

ОХРАНА И СОХРАНЕНИЕ ЛЕСОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ЗЕМЕЛЬ НА ПРИНЦИПАХ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Проанализировано нынешнее состояние использования, сохранения, улучшения и охраны земель лесного фонда в Карпатском макрорегионе. Обращается внимание на особенности и уникальность лесохозяйственных ресурсов, флоринистики и фаунистики, климатических условий территории Карпатских гор. Критически оцениваются нынешние средства использования, восстановления и охраны природно-ресурсного потенциала исследуемых областей. Предлагается новая модель организации воспроизводства лесохозяйственных земель. Обосновывается необходимость введения мер устойчивого развития как важнейшей предпосылки сохранения, восстановления и охраны природно-ресурсного потенциала горных местностей. Особенно важная роль отводится необходимости сохранения и улучшения экологии, решению социально-экономических задач. Предложены важнейшие предпосылки и механизм имплементации действий на пути устойчивого развития в исследуемом макрорегионе.

Ключевые слова: развитие, собственность, государство, охрана, использование, экология, ценности.

SHCHURYK M. V.

doctor of economic sciences, professor

Private Institution of Higher Learning "King Danylo Halytsky University
of Law of Ivano-Frankivsk"

BANDERYCH V. B.

postgraduate student

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

PROTECTION AND CONSERVATION OF FORESTRY LAND ON THE PRINCIPLES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Analysis of the current status, conservation, improvement and protection of land for forestry purposes in the Carpathian macro. Attention is drawn to the unique characteristics and forest resources, floristics and faunistics, climatic conditions of the territory of the Carpathian Mountains. The current principles of the use, restoration and protection of natural resources study area have been critically evaluated. A new model of reproduction of forest land has been developed. It has been substantiated the need for implementing the principles of sustainable development as the most important prerequisite for the preservation, restoration and protection of natural resources highlands. Particularly important role for the need to preserve and improve the environment, to solve social and environmental problems has been considered. An important pre-conditions and mechanism of implementation of sustainable development principles in the test macro has been proposed in this article.

Keywords: *development, property, government, protection, use, ecology, values.*

banderuchvasyl@ukr.net

Постановка проблеми. Чинні засади, що застосовуються в організації процесів використання лісгосподарських земель, не забезпечують належної їх охорони та збереження. Швидко погіршується екологія, нерозв'язаними залишаються соціально-економічні завдання в зв'язку з відтворенням лісу, а також відновленням усього природно-ресурсного потенціалу Карпатського макрорегіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низький рівень організації лісгосподарської сфери, застосування застарілих теоретичних і методологічних засад щодо використання лісгосподарських земель призвели до погіршення їх охорони та збереження. Крім того значно погіршилась екологія лісу, зменшились регенеративні властивості фауністики й флориністики.

Слід зазначити, що подальше погіршення стану лісгосподарських земель, на думку багатьох відомих науковців, спричинено надмірним техногенним і антропогенним навантаженням на природні ресурси. Воно властиве не лише для нашої країни. Більшість держав світу також зазнає збитків, екологічних і соціальних негараздів унаслідок ірраціонального використання лісових земель, домінування атрофованого сприйняття землянами цінностей, котрі генеруються лісоресурсною сферою. Йдеться про примат економічних інтересів над духовними і природоохоронними.

З метою збереження лісгосподарських земель, поліпшення та збереження їх екології світовою спільнотою було розроблено Концепцію сталого розвитку, яка за визначенням Інституту сталого розвитку в Україні являється суспільно-економічною моделлю поступального і соціального розвитку українського суспільства, для задоволення життєвих потреб нинішнього і майбутнього поколінь, згідно з якою виробнича і соціальна сфера розвиваються збалансовано, не завдаючи довікільлю непоправної шкоди. Сталий розвиток базується на засадах соціоприродної коеволюції [1, с.6]. Взагалі сталий розвиток здійснюється без додаткового залучення природно-ресурсного потенціалу в якості сировини для потреб економіки. Дослідження засвідчують, що в Україні запровадження нових засад використання лісових ресурсів ігнорується, про що переконливо засвідчує погіршення їх екологічного стану, а також фізичне знищення лісодеревини. З плінністю років з моменту проведення Конференції ООН з проблем розвитку і навколишнього середовища в Ріо-де-Жанейро в 1992 р. і Самітту щодо сталого розвитку в Йоханесбурзі в 2002 р. можна констатувати, що екологічна ситуація на планеті продовжує загострюватися [2, с. 81].

Відомо, що лісгосподарські землі, передусім ліси, виконують одну із найважливіших функцій збереження та накопичення води. Дослідження науковців засвідчують, що з кожним роком її дебет нестримно зменшується, що спричинено надмірним вирубуванням деревостанів. Число людей у всьому світі, що страждає від нестачі прісної води, може збільшитись до 2080 р. і становитиме 1,8 млрд чол. [3, с. 3]. Означене з усією очевидністю переконує про потребу радикальних змін ставлення суспільства до чинної моделі організації використання, охорони і збереження лісгосподарських земель. Слушною з цього приводу вважаємо думку відомого польського вченого зі світовим ім'ям Гжегожа В. Колодко про те, що новим поколінням потрібна економіка помірності замість економіки дефіциту або надлишку [4, с. 13].

Зважаючи на складнощі, котрі дедалі частіше виникають у зв'язку з охороною та збереженням лісгосподарських земель, вченими досліджуються також інші напрямки діяльності лісгосподарської сфери. Однак, на нашу думку, недостатньо вивченими продовжують залишатися регіональні особливості організації охорони і збереження лісгосподарських земель, продуктів, які ними генеруються.

Постановка завдання. Дослідити та оцінити чинні засади організації та збереження лісгосподарських земель із використанням засад сталого розвитку в Карпатському макрорегіоні.

Результати дослідження. Аналіз та оцінка стану лісгосподарських земель у Карпатському макрорегіоні засвідчують про потребу запровадження якісно засад до їх використання, відновлення та охорони. Така потреба пояснюється передусім тим, що нинішня політика, котра реалізується в лісгосподарській сфері, продовжує завдавати шкоду лісгосподарським землям, екології, гальмує належне розв'язання екологічних і соціальних завдань. Домінуючим залишається примат матеріального, що часто переростає в площину ірраціонального споживацтва, консюмеризму. Світ загалом повинен обмежити надмірне споживання та боротися з консюмеризмом. Якщо їх не подолати, це, на думку багатьох аналітиків, призведе до загибелі цивілізації через надмірне виснаження природних, і насамперед енергетичних, а також водних ресурсів, надмірне накопичення відходів, що забруднюють довкілля та сукупно впливають або навіть визначають погіршення клімату.

Домінування матеріальних цінностей є однією з причин, котра призводить до виснаженості, надмірного фізичного знищення лісодеревини, посилення депопуляційних процесів, погіршення екології та загострення соціальних проблем. Більш ніж очевидно, що чинні засади відтворення лісгосподарських земель в Україні не відповідають вимогам сьогодення. Потрібно рішуче відмовитися від використання мічурінського гасла «Ми не можемо чекати милостей від природи, узяти їх у неї – наше завдання» [6, с. 5]. Особливо це стосується лісгосподарських земель Карпатського макрорегіону. Саме завдяки лісам, основною продукцією яких є ділова деревина, забезпечується накопичення водних ресурсів, здійснюється популяція рослинного і тваринного світу, зберігається чистота атмосферного повітря, поліпшується екологія тощо.

Дослідження динаміки заготівлі деревини в Карпатському макрорегіоні засвідчують, що природні функції лісгосподарських земель погіршуються через надмірне зростання обсягів заготівлі деревини (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка заготівлі деревини у Карпатському макрорегіоні [7] (тис. м³)

	2005	2009	2010	2011	2012
Україна	17124,3	15876,5	18064,6	19746,2	19763,6
Закарпатська	1237,1	1100,8	1219,1	1422,6	1449,8
Івано-Франківська	930,2	993,7	1116,7	1232,2	1375,7
Львівська	1171,3	1080,5	1248,4	1453,0	1334,8
Чернівецька	859,1	860,9	952,5	1021,4	1030,4
Разом по макрорегіону	4197,7	4035,9	4536,7	5129,2	5190,7

Офіційна статистика свідчить також про інтенсифікацію загибелі лісових насаджень. В 1990 році в Україні лісові насадження загинули на площі 4020 га, а в 2012 р. цей показник сягнув 20187 га. Основними причинами загибелі лісових насаджень є несприятливі погодні умови, хвороби лісу та лісові пожежі. Чималої шкоди завдають лісгосподарським землям порушення лісового законодавства (табл. 2).

На Карпатський макрорегіон припадає більше як третя частина незаконних вирубувань по відношенню до України в цілому, а питома вага завданої шкоди лісовому господарству становить (33216,4:59867,7) 55,5 %, тобто більше половини.

Ретроспективні дослідження лісгосподарських земель у Карпатському макрорегіоні доводять, що деструктиви захисту і збереження земель не є новими. До початку Другої

світової війни землі лісогосподарської сфери надмірно експлуатувались окремими європейськими країнами. Передусім це стосується фізичного знищення лісів, лісодревина з яких відправлялась за межі макрорегіону. При цьому вимоги забезпечення їх охорони, збереження та відновлення, як правило, не носили характеру обов'язковості.

Таблиця 2

Порушення лісового законодавства в Карпатському макрорегіоні в 2012 р. [7]

	Кількість незаконних вирубувань, одиниць	Обсяги зниженої або пошкодженої деревини, куб. м	Шкода заподіяна лісовому господарству, тис. грн.
Закарпатська	737	3099	6029,7
Івано-Франківська	896	1512	4328,3
Львівська	1940	7874	21969,6
Чернівецька	92	451	888,8
Разом по макрорегіону	3665	12936	33216,4

Після війни заходи зі збереження та охорони земель не отримали якісно нового розвитку. Нові «господарі» приймають рішення перетворити Карпатський макрорегіон із аграрного на індустріальний, що інтенсифікувало не лише вирубування лісів, а й будівництво на лісогосподарських землях деревообробних заводів і лісокомбінатів, підприємств хімічної і целюлозно-паперової промисловості, нафтовидобувних і нафтопереробних підприємств, металургійних комбінатів, електростанцій, військово-ракетних баз тощо.

Порушення лісогосподарських земель без забезпечення належної їх охорони та збереження спричинило погіршення регенеративних і асимілятивних властивостей лісових ресурсів, посилення депопуляційних процесів флориністики й фауністики, зменшення запасів та забруднення багатьох рік, озер, струмків, водоймищ, погіршення або втрати лікувальних бальнеологічних властивостей джерел вод, грязей тощо. При цьому повсюдна тотальна індустріалізація лісогосподарських земель здійснювалась із метою використання продукції, що генерується лісогосподарською сферою в якості сировини для потреб промисловості, будівництва, зв'язку тощо. Таким чином, у дорадянській і радянській періоди відтворення лісогосподарських угідь у досліджуваному макрорегіоні не було збалансовано між використанням і забезпеченням заходів збереження та охорони.

Проголошення незалежності України також не сприяло раціональному використанню та охороні лісогосподарських земель. Перманентності набули процеси зменшення продуктивних площ лісогосподарської сфери, погіршилась екологія, інтенсифікувались депопуляційні процеси, загострились соціальні проблеми. Лісогосподарські землі, внаслідок зростання антропогенного та техногенного навантаження на них, атрофованого сприйняття гомосом корисності лісогосподарської продукції, посилення консюмеризму практично позбавило можливості природним ресурсам самостійно виконувати надані їм Світовим Розумом функції. Утворилась своєрідна дилема: людство не бажає змінити ставлення до природних ресурсів, передусім лісогосподарських земель (йдеться про обов'язкове дотримання вимог законів онтології), а природоресурсна сфера вже самостійно не може впоратись із навантаженням на її потенціал. Цивілізація і біосфера землі (як система) у своєму розвитку досягли точки біфуркації – критичної зони нестійкої рівноваги [8, с. 6]. Означене з усією очевидністю переконує про потребу побудови якісно нових засад у взаємовідносинах людини і природоресурсної сфери. Цього можна досягнути завдяки усвідомленому пізнанню людиною приписної системності, що життя буде існувати лише через гармонію з природоресурсною сферою.

При цьому головною, об'єднуючою вимогою постає обмеження споживання матеріальних благ, які створені Природою, Світовим Розумом. Стає очевидним, що ідея економічного зростання як такого себе вже вичерпала і повинна найближчим часом бути замінена мистецтвом скорочення споживання, здатністю самодостатньо існувати на основі

базових засобів. Однак для реалізації таких перспектив потрібні не тільки регулятивні заходи, але й зміни свідомості та стилю життя людей планети [9, с.54].

Імплементация засад моделі сталого розвитку в лісогосподарській сфері України потребує попереднього вирішення певних завдань. Насамперед слід переконати соціум, що лісогосподарськими землями генерується не лише лісодеревина, а забезпечується розв'язання інших, несировинних завдань. Згідно з комплексною економічною оцінкою лісових ресурсів в інших європейських країнах, непромислові функції лісового господарства, такі як регулювання водокористування і якості води, захист ґрунтів, перешкоджання ерозії та затопленню, збереження біорізноманіття і запасів вуглецю, рекреаційні послуги тощо, можуть оцінюватись у кілька разів вище, ніж заготівля деревини [10, с. 81]. Недооцінювання зазначених функцій лісогосподарських земель свідчить про присутність проблем їх охорони та збереження.

Належна організація охорони та збереження лісогосподарських земель відповідно до рекомендацій Концепції сталого розвитку створює також передумови вирішення соціальних завдань, задоволення духовних потреб землян. Сталий соціально-економічний розвиток будь-якої країни означає таке функціонування її господарського комплексу, коли одночасно задовольняються зростаючі матеріальні і духовні потреби населення, забезпечується раціональне та екологічно безпечне господарювання і високоефективне збалансоване використання природних ресурсів, створюються сприятливі умови для здоров'я людини, збереження і відтворення навколишнього природного середовища та природно-ресурсного потенціалу спільного виробництва [11, с. 71]. Означене переконливо засвідчує, що альтернативної моделі охорони та збереження лісогосподарських земель засадам сталого розвитку просто не існує. Потрібні лише зусилля та конкретні дії для її імплементации. В їх складі, на наше переконання, найбільш значуща роль має бути відведена науці, науковим дослідженням процесів збереження та охорони лісогосподарських земель. Саме науковці за участю представників державної влади, бізнесових структур, практичних працівників, громадськості повинні розробити вітчизняний концепт організації відтворення лісогосподарських земель із використанням засад сталого розвитку. Сьогодні, на жаль, наука, наукові дослідження вітчизняних учених не лише недооцінюються, а й ігноруються. Доречним, з цього поводу, вважаємо твердження Далай-Лами: «За допомогою освіти ми можемо змінити свідомість людей, щоб у них на першому місці стояло не я, а глобальне ми... в наших власних інтересах серйозно потурбуватись про благополуччя всього людства і про охорону навколишнього середовища» [12]. Без усвідомлення того, що саме наукова сфера повинна слугувати каталізатором на шляху запровадження засад сталого розвитку в процесі відтворення лісогосподарських земель, практичне забезпечення заходів їх охорони і збереження продовжуватиме залишатись нездійсненим.

Імплементация нової моделі (сталого розвитку) в Україні гальмується через присутність певної невизначеності в цьому процесі держави, регіонів, відомств, місцевих органів самоврядування. В країні спостерігається індеферентність щодо запровадження засад відтворення природних ресурсів, які успішно функціонують у багатьох країнах. Вихід із зазначеного стану, на наше переконання, потребує, по-перше, розробити загальнодержавну концепцію запровадження засад сталого розвитку природоресурсної сфери, чільне місце в якій має бути відведено лісогосподарським землям; по-друге, аналогічні концепти слід розробити та оприлюднити в межах кожного регіону, населеного пункту; по-третє, забезпечити участь у трансформаційних процесах державних органів, місцевої влади, громадськості; по-четверте, в засобах масмедіа, дошкільних і шкільних закладах, вишах розгорнути дієві просвітницькі заходи, спрямовані на переконання обмежити споживання природно-ресурсного потенціалу; по-п'яте, значно розширити науково-дослідницькі роботи в природоресурсній сфері, по-шосте, поряд з економічними значно посилити позаекономічні заходи впливу до юридичних і фізичних осіб, які не дотримуються вимог відтворення лісогосподарських земель із використанням засад сталого розвитку; по-сьоме, організувати відтворення лісогосподарських земель на перспективу, поєднуючи збалансованість економічних і онтологічних законів розвитку.

Висновки. Належне забезпечення охорони та збереження лісогосподарських земель в Україні зможе бути досягнуто завдяки запровадженню засад сталого розвитку. Дослідження засвідчують, що в нашій країні відтворення та відновлення земель лісоресурсної сфери продовжує здійснюватись на засадах, які були започатковані ще в період перебування України під поневоленням інших країн. Наша країна, включаючи Карпатський макрорегіон, продовжує організовувати відтворювальний процес лісогосподарських земель по старому. Зрозуміло, що надалі така організація лісогосподарської сфери неможлива. Потрібно запровадити рішучі заходи, котрі би формували усвідомлену потребу переходу на засади сталого розвитку. Йдеться про розв'язання триєдиного завдання: належне збереження та охорона лісогосподарських земель, поліпшення екології та підвищення соціальних стандартів життя населення. По-суті, виникає потреба руху вперед без додаткового залучення в господарський обіг природних ресурсів. Означене потребує обмежити споживання, а також розпочати боротьбу з консюмеризмом. На зміну примату матеріального, затратного домінуючими слід зробити нематеріальні функції, котрі генеруються лісогосподарськими землями. Імплементация нових засад організації охорони та збереження земель лісогосподарської сфери об'єктивно стане можливою завдяки запровадженню когнітивних заходів, спрямованих змінити ставлення, поведінку соціуму до природоресурсної сфери. Завдяки цьому буде забезпечено передумови переходу на засади сталого розвитку. Запровадження новітніх засад збереження, охорони, відтворення лісогосподарських земель потребує залучення в цей процес надбань вітчизняної науки. Наука, як відомо в світі, є головною продуктивною силою на шляху обмеженого споживання природно-ресурсного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Фурдичко О. Сталий розвиток аграрного сектора економіки на засадах раціонального природокористування / О. Фурдичко // Економіст. – 2011. – № 10. – С. 6–8.
2. Рогожина М. Новые тенденции в экологической политике развивающихся стран / М. Рогожина // МЭиМО. – 2009. – № 4. – С. 81–89.
3. Шишков Ю. В. Еще один упущенный шанс / Ю. Шишков // МЭиМО. – 2010. – № 8. – С. 3–9.
4. Гжегож В. Колодко. Новий прагматизм, або економіка помірності / Г. Колодко // Економіка України. – 2013. – № 11. – С. 13–29.
5. Геєць В.М. Посткризові перспективи та проблеми розвитку економіки України й Росії (макроекономічний спектр) / В.М. Геєць // Фінанси України. – 2011. – № 12. – С. 11–23.
6. Оскольський В. Раціональне природокористування – важлива умова ноосферного розвитку України / В. Оскольський // Економіка України. – 2011. – № 11. – С. 4–13.
7. Довкілля України : статистичний збірник / відп. за випуск О.М. Прокопенко / Держана служба статистики України. – К., 2013. – 223 с.
8. Луцюк В. У людства є шанс вижити! / В. Луцюк // Дивосвіт. – 2011. – № 3(39). – С. 5–9.
9. Носова О. Про фундаментальні причини фінансових криз та життєздатність фінансових ринків у сучасній формі / О. Носова // Економіка України. – 2011. – № 4. – С. 45–55.
10. Мельник Л. Еколого-економічне обґрунтування господарських рішень з урахуванням екстернальних ефектів / Л. Мельник, І. Дегтярьова // Економіка України. – 2011. – № 5. – С. 75–83.
11. Залуцький І. Р. Обґрунтування пріоритетів розвитку сільських територій в умовах системності економічних реформ / І. Р. Залуцький // Регіональна економіка. – 2011. – № 4. – С. 67–75.
12. Далай-лама XIV Тензин Гьяцо: Концепция войны устарела во взаимозависимом мире / Далай-лама // Дзеркало тижня. – 20.12. – 2013.